

Ömer Ferid Kam

İran Edebiyatı Tarihi (900'den 1300'e Kadar)

Bütün Eserleri: 8

Yayına Hazırlayan: Mustafa Yasin Başçetin

Edebiyat

Ömer Ferid Kam
İran Edebiyatı Tarihi
(900'den-1300'e Kadar)

Bütün Eserleri: 8

Yayına Hazırlayan
Mustafa Yasin Başçetin

**Karanlık
hep
vardır,
çalalayan
ışıktır.**

BÜYÜYENAY YAYINLARI
İskenderpaşa Mahallesi
Kıztaşı Cad, Açıklar Sokak
No: 15, Kat: 2
TR-34080 Fatih - İstanbul
Tel. - Faks: 0212 533 18 11
www.buyuyenay.com

Büyüyenay Yayınları: 567
Edebiyat: 153

Ömer Ferid Kam
İran Edebiyatı Tarihi
(900'den-1300'e Kadar)

Yayın Yönetmeni
Mustafa Kirenci
Yayına Hazırlayan
Mustafa Yasin Başçetin

Editör
Özgür Kıyçak

Kapak Tasarımı
Davut Köse

Mizanpaj
DBY Ajans

Baskı
Ana Basın Yayın Gıda İnş. San. ve Tic. A. Ş.
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622. Sok.
Güven İş Merkezi, No: 6/13 Bağcılar/İstanbul
Telefon: 0212 446 05 99 • Fax: 0212 422 79 29
Matbaa Sertifikası No: 52729

1. Baskı
İstanbul, Kasım 2023
ISBN 978-625-6394-64-3
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 61015

© Bu kitabın tüm yayın hakları "Büyüyenay Kitap Yayıncılık Basım Sanayi ve Tic. Ltd. Şirketi"ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metnin, gerek görsel malzemenin yayınevinden izin alınmadan herhangi bir yolla çoğaltılması, yayımlanması ve dağıtılması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykındır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturur.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)
Ömer Ferid Kam, İran Edebiyatı Tarihi,
Yayına Hazırlayan: Mustafa Yasin Başçetin
Editör: Özgür Kıyçak
ISBN 978-625-6394-64-3 Ebat: 14,0 x 23,0 cm 304 s.
1. Edebiyat 2. Şiir 3. Fars Edebiyatı

İçindekiler

Ön Söz.....	7
-------------	---

Giriş

Ömer Ferid Kam Hayatı, Eserleri ve İran Edebiyatı Tarihi.....	11
---	----

Hayatı.....	14
-------------	----

Eserleri.....	19
---------------	----

İran Edebiyatı Tarihi	23
-----------------------------	----

Nüsha Tanıtımı.....	23
---------------------	----

Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem.....	23
--	----

İran Edebiyatı Tarihi

Müderriş Ferid Beg Efendi'nin Takrirleridir

İran Edebiyatı Tarihi

Müderriş Ferid Beg Efendi'nin Takrirleridir.....	27
--	----

Benî Leys yahud Benî Sıgar.....	30
---------------------------------	----

Sâmanîler	31
-----------------	----

Eş-Şeyh Ebu Hasan Şehid-i Belhî.....	32
--------------------------------------	----

Rudekî.....	34
-------------	----

Ebu Zuraatü'l-Mameri el-Cürcanî.....	39
--------------------------------------	----

Muhammed-i Dakikî	40
-------------------------	----

Müncik-i Tirmizî.....	43
-----------------------	----

Gaznevîler Devri.....	45
-----------------------	----

Mahmud'un Zamanında Yetişen Şairler	50
---	----

Unsurî	50
--------------	----

Nizâmî-i Arûzî.....	52
---------------------	----

Ascedî	58
--------------	----

Ferruhî.....	60
--------------	----

Firdevsî.....	71
Esedî-i Tusî.....	105
Ebu'l-Ferec-i Segezî.....	111
Zinetî-i Alevî-i Mahmudi-i Horasanî.....	112
Ebulhasan Kesai-yi Mervezî.....	114
Menuçihri.....	117
Gazairî Ebu Zeyd Muhammed bin Ali El-Gazayir Er-Razî.....	129
Behrami Ebulhasan Ali El-Behrami Es-Serahsî.....	131
Bundar-ı Razî.....	133
Hakim Senaî.....	134
Rabia.....	145
Hülasa-i Tarihiyye Selçukîler.....	147
Alparslan Muhammed bin Davud.....	151
Celalüddin Ebulfeth Melikşah.....	153
Hace Nizamülmülk Kıvamüddin Ebu Ali Hasan İbn İshak.....	153
Berkyaruk bin Melikşah.....	156
Muizzüddin Sencer.....	159
İsmailîler ve İsmailiyye Mezhebi.....	162
İsmailîlerin Mezhebi.....	167
Hakim Nâsır-ı Hüseyin-i Alevî.....	170
Yumgan.....	178
Ebu Said-i Ebulhayr.....	192
Hayyam.....	196
Ezrakî.....	214
Ebu Tahir el-Hatunî.....	223
Mesud-ı Sad-ı Selman.....	224
Muizzî.....	232
Reşidüddin Varvat.....	240
Edib Sabir.....	254
Mevlâna.....	260
Sâdî.....	267
Kaynakça.....	289
Dizin.....	291

Ön Söz

Osmanlı'nın son dönemi Doğu-Batı arasında kalan bir dönemdir. Bu dönemde yetişen sanatkârların hem eserlerinde hem de hayatlarında bu ikilik görülür. Osmanlı'nın son dönemiyle Cumhuriyet'e tanıklık eden Ömer Ferid Kam'ın ilmî ve edebî şahsiyetinin şekillenmesinde de Doğu ve Batı'nın ortak bir katkısı olmuştur. Doğu'da Hafız-ı Şirazî, Sâdî-i Şirazî, Mevlâna; Batı'da ise XVIII ve XIX. asır Romantiklerini yakından tanıyan Ömer Ferid Kam; Farsça, Arapça, hadis ilmi, tasavvuf ve Doğu mitolojisinin yanı sıra Fransızcaya, Batı felsefelerine ve düşünce sistemlerine de hâkimdir. Onun bu yönü çalışmalarında Doğu ve Batı'ya ait unsurları karşılaştırmalı olarak farklı açılardan ele alabilmesini sağlamıştır.

Sanatkârların hayatları ve eserleri hakkında ilginç ve tafsilatlı malumatın yanı sıra eserlerinden örneklerin yer aldığı tezkire türü uzun bir süre varlığını devam ettirdikten sonra yerini modern anlamda edebiyat tarihlerine bırakmıştır. Tabii olarak tezkireler birinci el bilgi kaynakları olması münasebetiyle birçok modern türe kaynaklık etmiştir. Zira bazı tezkirecinin sanatkârlarla aynı veya yakın dönemde yaşadığı, mektuplaştığı, görüştüğü ve arkadaş olduğu bilinmektedir. Bu durum tezkireleri bilgiye aracısız ya da daha az taşıyıcı vasıtasıyla ulaşmaları sebebiyle rakipsiz kılmaktadır. XIX. asırdan itibaren bu kıymetli kaynaklar yerlerini daha sistematik bir yöntemle kaleme alınan edebiyat tarihlerine bırakmaya başlamıştır.

Türk edebiyatında ilk defa XIX. asırda kaleme alınmaya başlanan edebiyat tarihlerinin ilki Abdülhalim Memduh'un *Tarih-i*

Edebiyyat-ı Osmaniyye'sidir. Daha sonra Şahabeddin Süleyman, Faik Reşad, Ali Ekrem Bolayır, M. Fuad Köprülü gibi isimlerin kaleme aldığı eserler ilk edebiyat tarihlerimizdir.

Fars edebiyat sahası ile alakalı olarak Herman Ethé'nin *Neopersische Litteratur* adlı eseri Batılıların Doğu edebiyatları hakkında kaleme aldıkları ilk eserlerden biridir. 1900'lerin başında Edward Franville Brown, Jan Rypka gibi çeşitli yabancılardan yanı sıra Zebihullah-i Safa, Muhammed Taki-i Bahar, Sadık Rızazade-i Şafak, Said-i Nefisî, Muhammed Rıza Şefî-i Kedkeni, Abdülhuseyn Zerrinkub gibi isimler tarafından İran'da edebiyat tarihleri kaleme alınmıştır. Ömer Ferid Kam'ın kaleme aldığı eser de İran edebiyatı tarihi ile alakalı kaleme alınan ilk eserler arasında yer alır.

Hint ve İran sahasında kaleme alınan eserler Osmanlıların her zaman ilgisini çekmiştir. Osmanlı sanatkârları, bu coğrafyadaki sanatkârları yakından takip etmiştir. Buralarda yetişen şairlerin eserlerine yazılan sayısız şerhler, tercümeler ve nazireler bu takip sonucu oluşan etkileşimin önemli mahsulleridir. Ömer Ferid Kam'ın, Darü'l-Fünun'da İran edebiyatı müderrisliği yaptığı dönemde İran edebiyatı tarihi olarak hazırladığı, iki kısımdan meydana gelen ders notlarının birinci kısmında İran'ın Pişdadiyan Sülalesi'nden II. Dara'ya kadar olan mitolojik dönem hakkında bilgiler verilmiştir. Bu kısım henüz yayımlanmamıştır. Sâmanîler devrinden Sâdî-i Şirazî'ye kadar olan devirde yaşanan tarihi hadiseler, sultanlar, şairler hakkında bilgiler ve eserlerinden örnekler verilen ikinci kısmı 1927'de Darü'l-Fünun Matbaası'nda basılmıştır. Bu eser, Türk edebiyatında basılan ilk İran edebiyatı tarihi kitabı olması açısından oldukça önemlidir.

Çalışmada, Ömer Ferid Kam'ın hayatı ve eserleri hakkında kronolojiye uygun olarak bilgiler verildikten sonra *İran Edebiyatı Tarihi* adlı Osmanlıca eserin TDK nüshası esas alınarak hafif transkripsiyonlu harf aktarımı yapılmıştır. Çalışmanın sonunda araştırmacılara kolaylık sağlayacağını düşündüğümüz özel adlar dizini bulunmaktadır. Arapça unsurlar ve Farsça şiiirlerin Türkçeye çevirileri dipnotta verilmiştir. Bu çalışmanın dili ve üslubu

ÖN SÖZ

açısından hem İran edebiyatına ilgi duyanlar hem de İran edebiyatını ilmî boyutta inceleyen araştırmacılar için kaynak bir eser olması temenni edilmektedir.

Göstemiş olduğumuz bütün hassasiyetimize rağmen çalışmada karşılaşılabilecek kusurların mazur görülmesi ve bunların bizlere bildirilmesini sizlerden istirham ederiz.

Mustafa Yasin Başçetin
Ankara 2023

Kaynakça

- Atalay, M. (2014). *İran Edebiyatı Tarihi Başlangıçtan Gaznelilere Kadar, İstanbul*. İstanbul: Demavend Yayınları.
- Bolay, S. H. (1988). *Ferîd Kam*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Bolay, S. H. (2001). "Ömer Ferid Kam". *TDVİA*, (s. 271-273).
- Bulut, D. (2019). *Ferit Kam'da varlık ve Tanrı*. (Yayımlanmamış YL Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Can, B., & Keskin, N. K. (2018). Ömer Ferit Kam'ın "Hurûfî Miftâhı". *Divanlar arasında bir ömür: Prof. Dr. Ahmet Mermer armağanı* (Ed. Neslihan Koç Keskin, Muvaffak Eflatun) (s. 489-596). içinde Ankara: Akçağ Yay.
- Çaylı, Z. (2019). "Ferit Kam'ın Panteizm Eleştirisi Bağlamında 'Vahdet-i Vücûd' Anlayışı". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(10), s. 241-271.
- Değirmençay, V. (2006). "Ömer Ferid Kam'ın Farsça Şiirleri ve Türkçe Çevirisi". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(29), s. 169-181.
- Dilmen, İ. N. (2019). *Tarih-i Edebiyyat Dersleri - 1. Cilt Yazar (hızl. Orhan Kaplan)*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Ganjoor.net. (2022). <https://ganjoor.net/> adresinden alındı
- İnal, İ. M. (1969). *Son Asır Türk Şairleri* (Cilt II). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İz, M. (1964). "Müderris Ömer Ferid Kam". *İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi*(2), s. 201-212.
- Kam, Ö. F. (1987). *Dinî Felsefî Sohbetler* (hızl. Süleyman Hayri Bolay). Ankara: DİB. Yay.
- Kam, Ö. F. (1994). *Vahdet-i Vücûd* (Sadeleştiren: Ethem Cebecioğlu). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.

- Kam, Ö. F. (1998). *Âsâr-ı Edebiyye Tedkikâtı Dersleri (Edebi Eserlerin İncelenmesi) (hzl. Ali Yıldırım)*. Elazığ: Türkiye ve Türk Dünyası İktisadi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları: 3 Türk Edebiyatı Dizisi: 1.
- Kam, Ö. F. (2000). *Avrupa Mektupları*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Kam, Ö. F. (2008). *Âsâr-ı Edebiye Tedkikâtı (hzl. Halil Çeltik)*. Ankara: Birleşik Yay.
- Kam, Ö. F. (2021). *Avrupa Mektupları / Bütün Yazıları: 2 (hzl. Suat Ak)*. İstanbul: Büyüyenay Yay.
- Kam, Ö. F. (2021). *Dinî-Felsefî Sohbetler (hzl. Suat Ak)*. İstanbul: Büyüyenay Yay.
- Kam, Ö. F. (2021). *İlm-i Ahlâk (hzl. Suat Ak)*. İstanbul: Büyüyenay Yay.
- Kam, Ö. F. (2021). *Metafizik (hzl. Suat Ak)*. İstanbul: Büyüyenay Yay.
- Kam, Ö. F. (2021). *Vahdet-i Vücûd (hzl. Mustafa Kara)*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Kanar, M. (2013). *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Levend, A. S. (1946). *Profesör Ferit Kam Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Bırhaneddin Erenler Matbaası.
- Ömer Ferid Kam'ın hayatı, eserleri ve vahdet-i vücûd anlayışı. (2018). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Özalp, M. N. (2000). *Ömer Ferid Kam*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Sona, İ. (2020). Ömer Ferit Kam. 10 01, 2022 tarihinde <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/omer-ferit-kam> adresinden alındı
- Sona, İ. (2021). *Ömer Ferit Kam ve Kudemâ (Sâbit, Bâki, Kınalızâde Ali Çelebi)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Sümer, M. (2022). *Muhtasar İran Edebiyatı Tarihi ve Tartışmalar*. Ankara: Kriter Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1944). *İran Edebiyatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Uysal, E. (1986). "Ferit Kam'ın Tercüme-i Hal Hakkındaki Düşünceleri ve Kınalızade ile İlgili Bir Denemesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*(1), s. 133-139.
- Uysal, E. (1986). "Ferit Kam'ın Tercüme-i Hâl Hakkındaki Düşünceleri ve Kınalızade ile ilgili Bir Denemesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), s. 133-139.
- Yıldırım, N. (2017). *İran Edebiyatı Başlangıçtan İslamiyet'e Kadar*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Yıldırım, N. (2021). *İran Edebiyatı İslamiyetten Gaznelilere*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Dizin

A

- Abaka 274, 275
Abaka Han 274, 275
Abbasi 28, 78, 167
Abbasiler 175
Abdulkadir Geylani 268
Abdullah 29, 168, 190
Abdullah bin Hilal el-Ahvezi 36
Abdullah el-Ensari 190
Abdullah Kuraşı 217
Abdullah Meymun el-Kaddah 168
Abdurrahman el-Bağdadi 216
Abdurrahman Hazin 156
Abdurreşid 46
Abdurrezzak 74, 198
Abdülensari 204
Abdülmelik 31, 32, 163, 165
Abdülmelik bin Nuh 45
Abdülvasi Cebeli 254
Abdülvasi Ferid Kâtib Enveri 162
Âb-ı Ceyhûn 36
Acem 62, 72, 81, 82, 118, 244
Acemce 266
Âd 54
Âdem 168
Adudüddevle 151
Aferinname 44
Afrasiyab 147
Ahbarü'l-İbad 199
Ahlak-ı Nasiri 167
Ahmed 31, 50, 159
Ahmed Bedihî 216
Ahmed bin Hasan 50
Ahmed bin İsmail 45
Ahmed bin Muhammed bin Ebi Bekr Halencani 79
Ahmed bin Nasr Tetevi Sindi 201
Ahmed Eflaki 260
Ahmed Hasan 72
Ahmedî 32
Ahvaz 78, 168, 174
Akdeniz 153
Akşehir 260
Alaaddin Ata Melik Cüveyni 47, 167, 200, 274
Alaaddin Keykubad 260
Alaaddin Muhammed 167, 260, 262
Alaaddin Tegiş 243
Alamut 158, 162, 164, 200
Alamuti/Alamutiyye 169, 175
Alamut Kalası 162, 163, 164, 165, 200
Alaüddevle 149, 234
Alaüddevle Emir Ali Feramuz 233
Alaüddin 233
Alevilik 166
Ali 46, 149
Ali 66
Âl-i Bavend 73
Ali bin Ahmed el-Esedî 105
Ali bin Ahmed Esedî 105
Ali bin Muşgan 225
Âl-i Bûya 129
Âl-i Büveyh 79, 118
Ali Dilem 72
Ali Has 226
Âl-i Muhtac 43
Âl-i Mus'ab Şâh 29
Âl-i Nasır 131
Ali Nasr 31
Âl-i Saman 31, 32
Âl-i Sâmân 32
Âl-i Sebük Tegin 112, 129, 145